

УДК 338.124.4/65

Калініченко Зоя Дмитрівна

к.е.н., доцент, Донецький національний технічний університет,

kalina.donntu@ gmail.com

ВПЛИВ СТРАТЕГІЧНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА РЕАЛЬНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В статті досліджуються питання застосування міждисциплінарних підходів для досягнення необхідного ступеня узагальнення результатів стратегічної інноваційної діяльності підприємств; характеристика стратегій інноваційного розвитку базується на дослідженні традиційної, наступальної, імітаційної, захисної, поглинаючої та стратегії створення ринку; визначаються методи оцінки впливу чинників інноваційної діяльності підприємств на реальний сектор економіки України

***Ключові слова:** стратегічна інноваційна активність підприємств, діагностичні параметри, реальний сектор, економіка України*

Вступ. Світовий історичний досвід незаперечно доводить, що сталий розвиток підприємств у різних сферах бізнесу досягається за рахунок оперативного використання у своїй господарській діяльності відкриттів, винаходів та інших інновацій, що забезпечують стратегічні конкурентні переваги на ринку.

Концептуальний характер інноваційних процесів у бізнесі вимагає адаптації наявних у різних сферах методів, методик одержання й обробки інформації щодо специфічних особливостей даних процесів на сучасному етапі. Це висуває додаткові вимоги до застосування міждисциплінарних підходів для досягнення необхідного ступеня узагальнення інформації про результати інноваційної діяльності підприємств.

Постановка задачі. Методологічним питанням організації стратегічної інноваційної діяльності підприємств, проблемам оцінювання результатів такої діяльності присвячені чисельні публікації. Серед вітчизняних авторів виділимо праці Л.І.Федулової, Ю.В.Соболева, В.А.Василенко, С.А. Попова та інших авторів.

Однак, як відзначає Л.І.Федулова [2, с. 57], вибираючи актуальну інноваційну стратегію виробництва, багато підприємств усе ще випробовують проблеми з достовірною оцінкою ризику й оцінкою можливого синергетичного ефекту, як результату активізації діяльності.

Метою дослідження є систематизація теоретичних положень щодо стратегічної інноваційної діяльності підприємств, формування на цій основі методологічного інструментарію для оцінки ефективності інноваційної діяльності.

Існуючі різні точки зору на розглянуту в дослідженні проблематику, викладені не тільки в працях перерахованих вище авторів. Багато з методів і інструментів оцінювання результатів інноваційної діяльності знайшли широке поширення на практиці, і проте вони часто зазнають слушної критики з боку опонентів.

Процес стратегічного планування сам по собі пов'язаний з високим ступенем узагальнення інформації, застосуванням концептуальних моделей. Значну роль у ньому відіграють елементи інтуїції, передбачення, оцінки експертів.

Тому конструктивною є побудова дослідження не на критиці існуючих підходів, а на прагненні до узагальнення досвіду, накопиченого в різних галузях науки, до систематизації знань про організацію процесу впровадження інновацій і максимальної адаптації процесу до вітчизняних умов.

Семантично слово «новий» має кілька значень: вперше зроблений, що недавно з'явився, той, що прийшов на зміну колишньому або просто наступний. У сфері суспільно-економічних відносин і бізнесу інновації це:

- ідея, доведена до практичного застосування, що приносить дохід або соціально-корисний результат;

- винахід або відкриття нових можливостей для вирішення виробничих, економічних та інших проблем;

- об'єкт, впроваджений у виробництво в результаті наукового дослідження або відкриття, якісно відмінний від попереднього аналога;

- техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій і може приносити додатковий дохід;

- явище, що лежить у сфері попиту, а не пропозиції, тобто воно змінює цінність і корисність того, що використовують споживачі з ресурсів.

Поняття «інновації» застосовується до всіх нововведень у виробничій, комерційній, фінансовій, науково-дослідній, маркетинговій, управлінській та інших сферах, до будь-яких змін і вдосконалень, які забезпечують суспільний прогрес, економію витрат або додатковий дохід. По своїй суті інновації прямо протилежні консерватизму, який прагне зберегти існуюче положення. Інновації спрямовані на зміни, модернізацію й поліпшення діяльності.

Підприємства, що здійснюють інноваційну діяльність, зосереджуються на пошуку принципово нових, ефективних технологій, проектуванні необхідних, але ще невідомих видів товарів, методів організації виробництва, збуту товарів.

Для реалізації *наступальної інноваційної стратегії* керівникам підприємства необхідно мати інноваційне мислення, формувати персонал творчого складу й високої кваліфікації.

Загальна характеристика стратегій інноваційного розвитку підприємства базується на дослідженні таких стратегій, як:

традиційна (підвищення якості товару);
наступальна;
імітаційна (покупка ліцензії);
захисна (не відстати від інших);
поглинаюча (покупка нововведень);
створення ринку; ін.

Успішній реалізації стратегії сприяють: знання ринку й маркетингових методів; можливість розподілу ризику; обґрунтований вибір ефективної інновації; складання планів і проведення великої організаційної роботи з впровадження нововведення.

Наступальна інноваційна стратегія має кілька різновидів, серед яких можна виділити три основні. *Стратегія досягнення переваг по витратах* за рахунок більш дешевого виробництва й збуту продукції. Масове виробництво дозволяє мінімізувати постійні витрати й установлювати низькі ціни. *Стратегія орієнтації на нові ринки* — найбільш ризикована й дорога; припускає розробку нових товарів і освоєння нових ринків одночасно, що дозволяє знизити залежність підприємства від одного продукту або асортиментної групи й виявити найбільш ефективну сферу діяльності.

Стратегія орієнтації на конкретний сегмент ринку досягається через низькі ціни або унікальне припущення шляхом контролю витрат і концентрації зусиль на декількох товарах, призначених для особливих груп споживачів. Унікальність товару досягається за рахунок підвищення його якостей і специфічних споживчих властивостей.

Інновації — це необхідний елемент ефективного бізнесу. Інноваційний потенціал — ступінь готовності підприємства до реалізації проекту стратегічних змін. На наш погляд, для його оцінки повинні перевірятися в комплексі:

стан внутрішніх підсистем:

керуючої — принципи і стиль керування;

ресурсної — матеріально-технічних, трудових, фінансових і інформаційних ресурсів;

товарної — нові продукти, послуги;

функціональної — дослідження, виробництво, збут і споживання;

організаційної — структура, організація праці і виробництва.

діагностичні параметри:

вхідні — кількість і якість ресурсів;

вихідні — результативні показники ефективності виробництва;

структурні — характеристики стану основних засобів, персоналу, організаційної побудови;

функціональні — показники ефективності роботи відділів підприємств;

локальні — враховують відхилення від мети і завдань;

комплексні — відображають можливий вплив відхилень на результати;

залежні — діагностика стану організації по сукупності показників.

На сучасному етапі розвитку підприємств повинні враховуватися, у першу чергу, наступні *чинники інноваційної діяльності підприємства:*

недолік капіталу для реалізації інноваційних проектів;

орієнтація на поточні короткострокові цілі;

застарілі техніка й технології;

демократичний стиль керування;

мобільні організаційні структури;

децентралізація, цільові проблемні групи, реінжиніринг;

розширення горизонтальних потоків інформації;

законодавче заохочення інноваційної діяльності;

державна підтримка інновацій;

моральне заохочення й суспільне визнання;

сприятливий психологічний клімат у трудовому колективі;

умови для самореалізації особистого потенціалу працівників;

антимонопольні, податкові, патентно-ліцензійні обмеження, ін.;

Будь-який інноваційний проект пов'язаний з певним ступенем ризику, який обумовлюється:

- неготовністю ринку відразу сприйняти нововведення;
- технічною або технологічною недоробкою нового товару;
- практичною неефективністю або меншою прибутковістю;
- неповною реалізацією у встановлений термін;
- великою невизначеністю результатів прийнятої стратегії й іншими

причинами (табл. 1).

Таблиця 1. Особливості інноваційної стратегії конкурентних переваг

пп	Фактори	Зміст і показники
1	Переваги	<ul style="list-style-type: none"> - одержання додаткового доходу за рахунок монопольних цін; - блокування входу в галузь за рахунок володіння виключними правами на продукцію, технологію й т.п.; - відсутність товарів-замінників; - створення іміджу новатора
2	Вимоги до організації виробництва	<ul style="list-style-type: none"> - підприємницькі здатності лідера; - висока науково-технічна кваліфікація персоналу; - проектна структура керування; - венчурна організація бізнесу на початковому етапі інновації
3	Необхідні ринкові умови	<ul style="list-style-type: none"> - відсутність аналогів продукції, що випускається; - наявність можливого попиту на передбачувані нововведення
4	Перешкоди	<ul style="list-style-type: none"> - зовнішні — неадекватна реакція ринку, імітація (копіювання) нововведень іншими фірмами й т.п.; - внутрішні помилки при визначенні вихідних даних проекту в ході його оцінки або в процесі реалізації; - великий обсяг інвестицій, високі витрати, протидії впровадженню нововведень
5	Ризики	<ul style="list-style-type: none"> - ринкові — зміна попиту та пропозиції на пропонований товар (послугу); - економічні — неточна оцінка ресурсів, витрат, рівня інфляції й ін.; - технічні — недостатня точність аналізу надійності технології; - екологічні — неповний облік природоохоронних вимог або жорсткість екологічних нормативів; - політичні — зміни податкової політики держав

Вибір конкретної стратегії інновації здійснюється з урахуванням внутріфірмових і зовнішніх умов функціонування підприємства, виходячи із системи взаємозалежних критеріїв. В якості останніх нами пропонується наступна система критеріїв.

Стратегічні критерії:

відповідність корпоративної місії цілям підприємства;
припустимий ступінь ризику;
прийнятні строки реалізації проекту.

Науково-технічні критерії:

наявність науково-технічного заділу;
патентна чистота;
імовірність технічного успіху;
перспективи науково-технічного розвитку

Ринкові критерії:

прогнозований обсяг продажів по сегментах ринку;
можлива ціна товару;
канали розподілу;
поведінка конкурентів.

Нормативні критерії:

правові норми;
вимоги до стандартів;
екологічні вимоги - викиди, відходи, утилізація; дотримання прав інтелектуальної власності.

Ресурсно-виробничі критерії:

виробничі потужності;
витрати виробництва;
технологічні можливості;
потреба у фінансових коштах і джерела їх одержання;
безпека виробництва.

Фінансово-економічні показники:

грошові потоки - витрат, доходів;
вартість усього проекту;
чиста поточна вартість;
строк окупності вкладених коштів;
норма прибутку;
внутрішня норма окупності;
бюджетна ефективність (відрахування в бюджети міста, району, країни);
вартість капіталу та інші показники.

Для подолання опору інноваціям можуть бути здійснені заходи:

- технічні наради, спрямовані на підвищення мотивації працівників і роз'яснення суті нової стратегії;
- навчання й подальше підвищення кваліфікації;
- адаптація стилю керування;
- матеріальне стимулювання участі в інноваційній діяльності;
- звільнення окремих працівників (табл.2).

Таблиця 2. Імовірні відносини працівників до нововведень

Тип працівників стосовно інновацій	Найбільш імовірна поведінка	Зразкова частка %
1. Інноватори	Перебувають у тісному контакті з організаційним середовищем і готові з певним ризиком розробляти, пропонувати й випробовувати, перевіряти ідеї.	2,5
2. Дуже швидко сприймаючі нововведення	Нові думки вони сприймають швидко, але після певних міркувань. Домінантна риса характеру — чуйне вслухання. Охоче виступають у ролі місцевих авторитетів	13,5
3. Зі швидкою сприйнятливістю	Сприймають нововведення швидше, чим середні працівники, але тільки іноді виявляються лідерами. Домінантна риса характеру — розважливість	34
4. Повільно сприймаючі нововведення	Ухвалюють нововведення лише під тиском більшості працівників. Домінантна їхня риса — скептицизм	34
5. З дуже повільною сприйнятливістю	Не згодні з реалізацією будь-якого нововведення. Домінантна їхня риса — традиціоналізм. Сприймають нововведення, коли воно стане традицією	16

Дослідження показує, що для прийняття інноваційних рішень необхідний чіткий аналіз того корисного ефекту, заради якого продукт проводиться й купується споживачем. Необхідно вказати на нові або унікальні властивості інноваційного товару, характер і сферу потреб, що задовольняються, і відмінності від уже наявних на ринку аналогічних товарів.

Реалізація такої інноваційної стратегії позитивно позначиться на економіці України й дозволить:

- одержати пріоритетним галузям промисловості необхідне технологічне устаткування й інструмент по основній спеціалізації станкоінструментальної галузі. Крім того, у порядку диверсифікованості виробництва буде освоєна значна кількість машин, механізмів і іншої техніки, що не ставиться до основної спеціалізації галузі й призначеної для безпосереднього використання в вуглевидобутку, будівництві житла, переробці сільськогосподарської продукції і ін.;

- збільшити експортні поставки продукції галузі. У тому числі значно виросте поставка металообробного інструмента, освоюваного прогресивного високопродуктивного устаткування;

- значно скоротити імпорتنі поставки як металообробного устаткування, ковальсько-пресових машин, так і різного виду інструмента;

- використовувати нові конкурентоспроможні види машин, що мають більшу ніж в 2 продуктивність праці, знижену матеріало- і енергоємність, а також технології й устаткування, що заощаджують матеріальні й енергетичні ресурси, поліпшують екологічні умови виробництва;

- оновити активну частину основних засобів і підвищити техніко-економічні показники парку технологічного устаткування країни, визволити значну кількість виробничих площ і робітників;

- зберегти технологічну незалежність України, кадровий науковий і виробничий потенціал вітчизняного верстатобудування;

- забезпечити річний економічний ефект у народному господарстві, строк окупності проектів не більше 2-3 років. Впровадження нововведень з урахуванням особливостей інноваційного проекту може дати економічний, науково-технічний, соціальний, екологічний ефект.

Система показників ефективності стратегічної інноваційної діяльності, на наш погляд, може бути наступною:

Економічний ефект:

прибуток від ліцензійної діяльності;
прибуток від впровадження винаходів, патентів, ноу-хау;
приріст обсягу продажів;
поліпшення використання виробничої потужності;
скорочення строку окупності інвестицій;
скорочення строків капітального будівництва;
прискорення оборотності обігових коштів і ін.

Науково-технічний ефект:

кількість зареєстрованих авторських посвідчень;
збільшення питомої ваги нових інформаційних технологій;
збільшення питомої ваги нових технологічних процесів;
підвищення коефіцієнта автоматизації виробництва;
підвищення організаційного рівня виробництва і праці;
підвищення конкурентоспроможності товарів на ринках.

Соціальний ефект:

приріст доходу працівників;
підвищення ступеня задоволення фізіологічних потреб;
підвищення ступеня безпеки працівників;
підвищення ступеня задоволення інших потреб;
збільшення робочих місць;
підвищення кваліфікації працівників;
збільшення тривалості життя працівників і членів їх родин

Екологічний ефект:

зниження викидів в атмосферу, ґрунт шкідливих компонентів;
зниження відходів виробництва;
підвищення ергономічності виробництва;
поліпшення екологічності товарів, що випускаються;
поліпшення ергономічності товарів, що випускаються.

Висновки. Застосування концепції інноваційної стратегії на практиці дозволить суттєво підвищити економічну безпеку підприємства, тим самим стаючи механізмом прогнозування й запобігання кризових явищ. Крім того, пропонована нами концепція інноваційної стратегії буде сприяти підвищенню фінансової стійкості й конкурентоспроможності підприємства, поліпшенню його ринкових позицій, що дозволить підприємствам гнучко реагувати на ринкові зміни й уникати гострих протиріч.

Концепція інноваційної стратегії підприємства повинна стати основною стратегією в умовах переходу до ринкових відносин, оскільки зможе забезпечити підвищення економічної ефективності підприємств у нестабільних ринкових умовах.

На сучасному етапі специфічною рисою є досить часто відмова від категоріального апарату стратегічного планування на користь проектного підходу. У рамках організації управління економіко-виробничими системами, і зокрема проектами, виходять з позицій визначеності категорійних проектних характеристик, часто не надаючи питанню визначеності і значущості стратегічним інноваціям належної уваги, а спираючись на наявні теоретичні підходи. Так, підходи до стратегічного управління на основі проектів визначають основні керовані параметри об'єкта: вартість, витрати за проектом; параметри часу, що включають терміни, тривалість і резерви виконання робіт, а також взаємозв'язки робіт.

Список використаних джерел

1. Інноваційна стратегія підприємств. / Під ред. О.М.Климчука.-Харків: Спеціальна література, 2009.
2. Федулова Л.І. Інноваційна економіка. – К.: Либідь, 2006. – 477с.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник.- К.:Держстат, 2011. – 282 с.